

Vanhusasiavaltuutetun suositukset seuraavalle hallituskaudelle

lääkkäiden ihmisarvoa sekä perus- ja ihmisoikeuksia on kunnioitettava päätöksenteossa

1. Vähennetään rakenteellista ikä syrjintää ottamalla käyttöön ikävaikutusten arviointi päätöksenteossa ja lainvalmistelussa

Vanhusasiavaltuutettu on neljän ensimmäisen toimintavuoden aikana toistuvasti havainnut, että lainvalmistelussa ja päätöksenteossa ei huomioida riittävästi muutosten vaikutuksia ikääntyneisiin ihmisiin. Tämä vaikuttaa erityisesti kaikkein vaikeimmissa tilanteissa olevien ikäkkäiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Olennainen keino vähentää tällaista rakenteellista ikä syrjintää on ottaa käyttöön ikävaikutusten arviointi päätöksenteossa ja lainvalmistelussa.

Ikääntyneet ihmiset voivat käyttää perustuslain mukaisia osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksiaan yhteiskunnassa monin tavoin. Heidän oikeuksiensa toteutumista kaventavat kuitenkin muun muassa vaikeudet osallistua ja saada tietoa ilman digitaitoja, ikääntyneiden jättäminen väestökyselyjen ulkopuolelle sekä vanhusneuvostojen todellisten vaikuttamismahdollisuuksien niukkuus.

Suositukset:

1. Otetaan käyttöön ikävaikutusten arviointi lainsäädännön valmistelussa sekä päätöksenteossa.
2. Parannetaan vanhusneuvostojen vaikuttamismahdollisuuksia kunnissa ja hyvinvointialueilla uudistamalla niitä koskevaa lainsäädäntöä.

2. Parannetaan iäkkäiden oikeutta riittäviin sosiaali- ja terveystalveluihin koko maassa

Iäkkäistä yhä suurempi joukko jää vaille riittäviä hoivapalveluita. Yli 75-vuotiaista vain 6,4 prosenttia asuu ympärivuorokautisessa palveluasumisessa ja osuus on laskenut viime vuosien aikana. Samaan aikaan myös kotihoitoa saa yhä harvempi. Pääsyä näihin palveluihin on kiristetty kohtuuttomasti.

Iäkkäiden ympärivuorokautisesta hoidosta puuttuu asukkaiden itsemääräämistä turvaava lainsäädäntö ja tämä altistaa heidät liiallisille ja jopa hengenvaarallisille rajoitustoimille. Omaishoidon sopimukset ovat vähentyneet ja kuntouttavaa päivätoimintaa on lakkautettu. Iäkkäät odottavat usein kuukausia päästäkseen terveystalveluihin, mikä heikentää heidän terveyttään. Erot palvelujen saatavuudessa ovat suuret hyvinvointialueiden välillä.

Suositukset:

1. Varmistetaan kaikille hyvinvointialueille riittävät resurssit ympärivuorokautisen hoidon paikkamäärän ja kotihoidon palvelujen määrän kasvattamiseen, jotta ne tosiasiallisesti vastaavat hoivaa tarvitsevien iäkkäiden tarpeita.
2. Valmistellaan pikimmiten lainsäädäntö turvaamaan iäkkäiden ihmisten itsemääräämisoikeutta ja turvallisuutta ympärivuorokautisessa hoidossa.
3. Vahvistetaan kuntouttavan päivätoiminnan lainsäädännöllistä asemaa, jotta iäkkäät saavat sitä kotona asumisensa ja omaishoitonsa tueksi koko maassa.
4. Nopeutetaan terveystalveluihin pääsyä lyhentämällä lakisääteistä hoitotakuu-aikaa, jotta iäkkäät saavat hoitoa oikea-aikaisesti koko maassa.
5. Laaditaan kehittämisohjelma iäkkäiden palveluiden kokonaisuudesta, jotta voidaan varmistaa ikääntyneiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä sosiaali- ja terveystalvelujen riittävyys kaikenikäisille.

3. Turvataan iäkkäiden mahdollisuudet hankkia ja ylläpitää digitaitoja ja varmistetaan digiä käyttämättömien yhdenvertainen asema

Yli 65-vuotiaista 500 000–600 000 on kokonaan vailla perusdigitaitoja tai taidot eivät ole riittävät itsenäiseen asiointiin. Heillä on yhä enemmän vaikeuksia hoitaa omia asioitaan ja moni kokee, että on tullut täysin riippuvaiseksi muiden ihmisten avusta. Läheskään kaikilla ei ole luotettavia ja digiasioinnissa auttamaan pystyviä läheisiä. Kansalaisjärjestöjen iäkkäät vertaisohjaajat ovat kantaneet suuren vastuun iäkkäille suunnatusta digitaitojen opetuksesta, mutta se ei yksin riitä.

On välttämätöntä tehdä valtakunnallisia päätöksiä siitä, miten eläkeikäisille saadaan nyt ja tulevaisuudessa paremmat mahdollisuudet oppia ja ylläpitää perusdigitaitoja. On myös turvattava muut kuin digitaaliset tiedonsaannin, vaikuttamisen ja asioinnin mahdollisuudet.

Suositukset:

1. Toteutetaan valtakunnallinen ohjelma kaikissa kunnissa perusdigitaitojen ja turvallisen asioinnin opetuksesta ja tuesta iäkkäille.
2. Avataan lisää yhteispalvelupisteitä eli Suomi-pisteitä turvaamaan tiedonsaanti ja viranomaisasiointi digiä käyttämättömille ja digitukea tarvitseville koko maassa. Varmistetaan, että kussakin asiointipisteessä on saatavilla kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion viranomaisten neuvontaa ja asiointitukea.
3. Selvitetään sääntelytarpeita koskien sähköisissä palveluissa tapahtuvaa puolesta asiointia ja toisen henkilön tukemana tapahtuvaa sähköistä asiointia ottaen huomioon ikääntyneiden henkilöiden tietoturva ja tietosuoja.
4. Varmistetaan, että eduskunnassa ja valtioneuvostossa on osoitettu vastuutahot digitalisaation ja yhdenvertaisuuden kysymysten käsittelyyn.

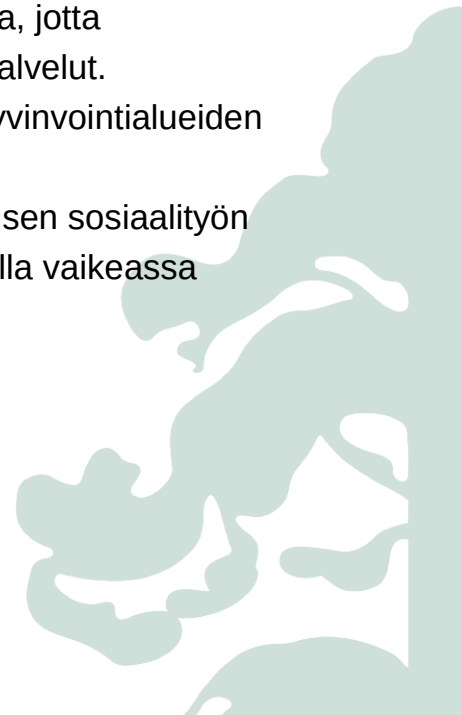
4. Turvataan pienituloisimpien iäkkäiden toimeentulo

Yli 64-vuotiaista oli pienituloisia 12 prosenttia eli lähes 163 000 henkilöä vuonna 2024. Pienituloisia on eniten kaikkein vanhimpien, yksinasuvien naisten keskuudessa. Pienet tulot, terveyden ja toimintakyvyn heikentymisen myötä kasvavat hoito- ja lääkemenot, asumisen ja elämisen kustannusten nousu ja sosiaaliturvan kiristykset ovat lisänneet ikääntyneiden taloudellista huono-osaisuutta.

Taloudelliset vaikeudet, yksinäisyys ja heikko terveys kasautuvat usein samoille ihmisille. Jatkuvat toimeentulo-ongelmat vaikeuttavat itsestä huolehtimista ja aiheuttavat turvattomuutta. Iäkkäiden ulosotoissa korostuvat sosiaali- ja terveydenhuollon maksut. Iäkkäiden hädät ovat lisääntyneet, eivätkä iäkkäät läheskään aina tunne sosiaaliturvaa koskevia oikeuksiaan. Etuuskien hakeminen on tullut monelle entistä vaikeammaksi, koska asiointiin ei ole saatavilla riittävästi digitukea ja apua.

Suosituks:

1. Selvitetään mahdollisuutta tehdä kokeilu, jossa yli 80-vuotiaat saavat Kelalta ehdotuksen niistä etuuksista, joihin heillä on oikeus rekisteritietojen perusteella.
2. Varmistetaan eläkkeensaajien asumistuen säilyminen tasolla, joka vastaa pienituloisimpien tuen tarvetta asumiskulujen noustua voimakkaasti.
3. Osoitetaan valtion rahoitusta varmistamaan kohtuuhintaisten ja esteettömien vuokra-asuntojen korjaus- ja uudisrakentaminen vastaamaan pienituloisten ja toimintakyvyltään heikentyneiden ikääntyneiden asumisen tarpeisiin.
4. Varmistetaan asiakasmaksujen säilyminen kohtuullisina, jotta pienituloiset saavat tarvitsemansa sosiaali- ja terveystalvetut. Terveydenhuollon maksukaton seuranta tulisi siirtää hyvinvointialueiden tehtäväksi.
5. Varmistetaan valtakunnallisella ohjauksella gerontologisen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen saatavuus kaikilla hyvinvointialueilla vaikeassa tilanteessa olevien iäkkäiden auttamiseksi.

5. Lisätään resursseja iäkkäiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä vapaaehtoistoimintaan

Ikääntyneessä Suomessa on kaikkien etu, että iäkkäiden toimintakyky ja terveys kohenee. Näin lisätään terveyttä elinvuosiin ja vahvistetaan sosiaali- ja terveyspalvelujen riittävyyttä. Terveyserot iäkkäiden välillä ovat suuret. Pienituloisilla ja matalammin koulutetuilla on keskimäärin enemmän terveyden ja toimintakyvyn ongelmia. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimia tarvitaan erityisesti pienituloisten ulottuville sekä heille, joilla on alkavia toimintakyvyn ongelmia. Iäkkäiden itse tekemä vapaaehtoistyö on hyvin yleistä ja siihen kannattaa varata resursseja, sillä se tukee kaikenikäisten hyvinvointia.

Muistisairaudet haittaavat monen iäkkään elämää ja ovat suurin syy kotihoidon, ympärivuorokautisen hoidon ja omaishoidon tarpeeseen. Muistisairauksien suurin riskitekijä on korkea ikä, mutta moniin muihin riskitekijöihin voidaan vaikuttaa. Keinoja tähän ovat liikunta, terveellinen ravitsemus, yhdessäolo, aivojen aktivointi, riittävä uni sekä sydän- ja verisuonisairauksien ja diabeteksen hyvä hoito.

Suositus:

1. Suunnataan erillisrahoitusta kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen toimiin, joilla vähennetään muistisairauksien riskitekijöitä iäkkäiden keskuudessa.

